

“We’ll be back in three days” Honest and Diplomacy on the Eve of the Exodus

Source 1: Shemot 3:17-18

I declare that I will bring you out of the wretchedness of Egypt, to the land of the Canaanites, Hittites, Amorites, Perizzites, Hivites and Yebusites - to a land flowing with milk and honey.' '

And you and the elders of Israel will come to the king of Egypt and you shall say to him: The Lord God of the Hebrews appeared to us; now let us go on a journey of three days in the desert that we may offer sacrifices to the Lord our God.

יִזְוֹאמֶר אֶעֱלֶה אֶתְכֶם מֵעֲנִי מִצְרַיִם אֶל אֶרֶץ
הַכְנַעֲנִי וְהַחִתִּי וְהָאֱמֹרִי וְהַפְּרִזִּי וְהַחִוִּי
וְהַיְבוּסִי אֶל אֶרֶץ זָבֶת חֶלֶב וְדָבָשׁ.

יח וְשָׁמְעוּ לְקֹלְךָ וּבֹאֲתָ וְזָקְנֵי יִשְׂרָאֵל אֵלֶי
מִלֶּךְ מִצְרַיִם וְאָמְרֹתָם אֵלָיו יְהוָה אֱלֹהֵי
הָעִבְרִיִּים נִקְרָה עָלֵינוּ וְעַתָּה גִלְכָּה-נָּא דֶּרֶךְ
שְׁלֹשֶׁת יָמִים בַּמִּדְבָּר וְנִזְבְּחָה לַיהוָה אֱלֹהֵינוּ:

Source 2: Shemot 5:3

Let us go on a journey of three days in the desert that we may offer sacrifice to the Lord our God.

ג וַיֹּאמְרוּ אֱלֹהֵי הָעִבְרִיִּים נִקְרָא עָלֵינוּ גִלְכָּה
נָּא דֶּרֶךְ שְׁלֹשֶׁת יָמִים בַּמִּדְבָּר וְנִזְבְּחָה לַיהוָה
אֱלֹהֵינוּ פֶּן-יִפְגְּעֵנוּ בַּדָּבָר אֹו בַּחֲרָב:

Source 3: Shemot 11:1-3

God said to Moses, 'There is one more plague that I will send against Pharaoh and Egypt. After that, he will let you leave this place. When he lets you leave, he will actually drive you out of here. Now speak to the people discreetly, and let each man request from his friend gold and silver articles. Let every woman make [the same] request of her friends. 'God gave the people status among the Egyptians. Moses was also very highly respected in Egypt, both by Pharaoh's officials and by the people.

אֵל וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה עוֹד נֶגַע אֶחָד
אָבִיא עַל־פְּרָעֹה וְעַל־מִצְרַיִם אַחֲרֵי־כֵן
יִשְׁלַח אֶתְכֶם מִזֶּה כְּשֶׁלַּחוֹ כָּל־הָגֵרֶשׁ יִגְרֹשׁ
אֶתְכֶם מִזֶּה: בַּדְּבָרָנָא בְּאֲזְנֵי הָעָם
וַיִּשְׁאַלּוּ אִישׁ מֵאֵת רֵעֵהוּ וְאִשָּׁה מֵאֵת
רֵעוּתָהּ כְּלִי־כֶסֶף וְכִלְי זָהָב: ג וַיִּתֵּן יְהוָה
אֶת־חֹן הָעָם בְּעֵינֵי מִצְרַיִם גַּם אֵל הָאִישׁ
מֹשֶׁה גָּדוֹל מְאֹד בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם בְּעֵינֵי
עַבְדֵי־פְרָעֹה וּבְעֵינֵי הָעָם:

Source 4: Shemot 12:35-36

The Israelites [also] did as Moses had said. They requested silver and gold articles and clothing from the Egyptians. God made the Egyptians respect the people, and they granted their request. [The Israelites] thus drained Egypt of its wealth.

לָהּ וּבְנֵי־יִשְׂרָאֵל עָשׂוּ כַּדְּבָר מֹשֶׁה וַיִּשְׁאַלּוּ
מִמִּצְרַיִם כְּלִי־כֶסֶף וְכִלְי זָהָב
וּשְׂמֹלֹת: לו וַיְהִי־הָיָה נָתַן אֶת־חֹן הָעָם בְּעֵינֵי
מִצְרַיִם וַיִּשְׁאַלּוּם וַיִּנְצְלוּ אֶת־מִצְרַיִם:

Source 5a): Shemot 3:21-22

'I will give the people status among the Egyptians, and when you all finally leave, you will not go empty-handed. Every woman shall borrow articles of silver and gold, as well as clothing, from her neighbor or from the woman living with her. You shall load this on your sons and daughters, and you will thus drain Egypt [of its wealth].'

כֹּא וְנָתַתִּי אֶת־חֹן הָעַם־הַזֶּה בְּעֵינֵי
מִצְרַיִם וְהָיָה כִּי תֵלְכוּן לֹא תֵלְכוּ
רִיקָם: כב וְשְׂאֵלָה אִשָּׁה מִשְׁכֻּנְתָּהּ
וּמִגֵּרַת בֵּיתָהּ כְּלִי־כֶסֶף וְכִלְי זָהָב וּשְׂמֹלֹת
וּשְׂמֹתָם עַל־בְּנֵיהֶם וְעַל־בָּנֹתֵיהֶם וַיִּנְצְלוּם
אֶת־מִצְרַיִם:

b) Rabbeinu Bachaye

(כב) ושאלה אשה משכנתה. חס ושלוש שיתיר הקדוש ברוך הוא לגנוב דעת הבריות שישאלו מהם כלי כסף וכלי זהב ולא ישיבו להם, אבל לשון ושאלה הוא שתתן לה במתנה. זה הפירוש של המילה הזאת. מתנה.

c) R. Shimshon Raphael Hirsch

(כב) ושאלה. למלת "שאל" לא האיר מזלה המילה 'לשאל' אין לה מזל. מאות פעמים, לפחות, היא מופיעה במקרא המילה לשאל, שאל ישאלו, ומובנה תמיד: לתבוע, לבקש תמיד כשאתה אומר לשאל זה לתבוע, לבקש, להגיד אני רוצה; לעולם לא: לקחת בהשאלה אז איך אנחנו אומרים שהשאלה זה לקחת למישהו ולהחזיר לו. רק פעם יחידה בכל התנ"ך נזכרת היא בהוראה זו: "וכי – ישאל איש מעם רעהו" (להלן כב, יג). ומאחר ושם מבטאת המלה יחס משפטי מסויים לומדים את זה בכל הבאות, בגמרא וכו', הפכה משמעות זו לשגורה ביותר. וכך, בגלל מקרה יחיד זה, החלו לראות ב"שאל" ביטוי, שמובנו בראש וראשונה, ובעיקרו, "לקחת בהשאלה, על מנת להחזיר". אולם בזה התעלמו כליל משימוש – לשון קבוע ביותר אנחנו כביכול שבויים באיזה קונספציה ואנחנו רגילים לחשוב שלשאל זה לקחת ולהחזיר כמו שלמדנו בגמרא, אבל בתנ"ך רוב הפעמים הרוב המוחץ של הפעמים שכתוב לשאל הכוונה היא לקחת בלי להחזיר. וממילא שכתוב ושאלה משכנתה הכוונה לקחה בלי להחזיר, והמצרים נתנו לנו את זה מרצונם החופשי!

Source 6: Shemot 14:2-4

And God spoke to Moshe, saying: Speak to Bnei Yisrael and let them return and encamp before Pi Ha-chirot... And Pharaoh will say of Bnei Yisrael, "They are lost in the land; the desert has closed upon them." And I will harden the heart of Pharaoh, that he will pursue them.

אֲוִידְבָר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר: בְּדַבֵּר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְיָשְׁבוּ וַיַּחֲנוּ לִפְנֵי פִי הַחִירֹת כִּי הִחִירֹת גִּין מִגְדֹּל וַיִּבֶן הָיִם לִפְנֵי בָעַל צֶפֶן נִכְחוּ תַחֲנוּ עֲלֵהֶם: ג' וְאָמַר פֶּרַעַה לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל נִבְכִּים הֵם בְּאֶרֶץ סָגֹר עֲלֵיהֶם הַמִּדְבָּר: ד' וַחֲזַקְתִּי אֶת־לִב־פֶּרַעַה וְרַדְף אֲחֲרֵיהֶם וְאֶפְבְּדָה בְּפֶרַעַה וּבְכָל־חֵילוֹ וַיִּדְעוּ מִצְרַיִם כִּי־אֲנִי יְהוָה וַיַּעֲשִׂיכֹן:

Source 7: Abarbanel Shemot Ch. 3

השאלה הט"ז באמרו ועתה נלכה נא דרך שלשת ימים איך צוה יתברך למרע"ה שיאמר בשמו דבר כזב ושקר ויותר טוב היה שיאמר בביאור שלח את העם מתחת סבלות מצרים

How did Hashem command Moshe in His name to speak falsely? It would have been better to say clearly, "Send the nation out from underneath the burden of the Egyptians?"

ואמנם למה צוה הב"ה שיאמרו לפרעה דרך שלשת ימים נכון אצלי לפרש שעשה הקב"ה כן כדי להראות לבני אדם חוזק לב פרעה וקושי ערפו לראות עד כמה הוא קשה! ושעליו יצדקו משפטיו ודיניו ומדותיו של ה' על פרעה ועל מצרים, יען וביען לא בקשו ממני ללכת כי אם דרך ג' ימים לזבוח לאלוהיהם, ומסתמא יובן מדבריהם שאחר כך ישובו. ולא שמע אל תפלתם ואל תחנתם וכל שכן אם יאמרו לו לשלחם כלם שבלי ספק לא יאבה להם ולא ישמע להם כלומר אם אני מבקש ממנו שלושה ימים ולזה הוא לא יסכים, ברור שהוא לא יסכים לשלח את העם בכלל..

It seems to me correct to explain that Hashem did this in order to show people the hardness of Pharaoh's heart and his stubbornness...and that the harsh judgements of Pharaoh would be understandable, because all they did was ask him to go away for three days in order to sacrifice to their God, and presumably he would understand from their words that they would be returning thereafter. And he didn't listen to their prayers and pleas...if we ask of him to send you away for three days and he doesn't agree to that, obviously he wouldn't agree to send them away for good...

According to both Abarbanel and R. Yitzchak Arama (Akeidat Yitzchak) if Pharaoh would have acceded to this request, the Jews would indeed have returned to Egypt after several days, and Moshe would then continue to negotiate slowly for their freedom.

Source 8: Umberto Cassuto, also known as Moshe David Cassuto (16 September 1883 – 19 December 1951), was an Italian rabbi and biblical scholar.

נלכה נא דרך שלשת ימים: דרישה ראשונה זו אינה עדיין דרישת רשיון ליציאה כללית של כל עם ישראל, אלא רק ליציאת האנשים שישתתפו בהקרבת הקרבנות: הנשים והטף והרכוש ישארו במצרים. **לפיכך אין לראות כאן, כמו שחשבו מפרשים אחדים, כונה להשיג אפשרות של יציאה שלא על מנת לחזור.** יש כאן דרישה צנועה ומצומצמת, שבה יפתחו משה והזקנים את המשא והמתן הדיפלומטי עם פרעה, כדי להביא לידי גלוי את הרגשות והרעיונות שבלבו... כדי שאפשר יהיה לבריות ללמוד לקח מן המאורעות, מן הצורך יהיה שייראו רגשותיו ורעיונותיו של המלך לעיני כל. וסרובו יוכיח בברור שהוא עומד בעקשנותו ושמנוי וגמור אתו להשאיר בהתמדה את העול הכבד של השעבוד על צוארם של בני ישראל בלי הרף – בזה יוצדק דינו של האלוקים.

Source 9: Rav Elchanan Samet:

Nechama Leibowitz also quotes the author of Ha-ketav Veba-kabbala, who follows the approach of the commentators quoted above, and adds an interesting point. **Since Pharaoh had failed the test, there was no further point in presenting him again with the request for a short journey. God commanded that at first Moshe should request something small, such as to go on a three-day journey, in order to discern Pharaoh's stubbornness. Once he refused even this small request, Moshe asked several times for complete and eternal freedom.**

Where does Moshe request "complete and eternal freedom?" Ha-ketav Veba-kabbala (4:23) ingeniously attempts to prove that the words, "Send My people and they will serve Me" can be interpreted as, "Free them permanently so that they may be servants unto Me." He distinguishes between the "kal" and the "pi'el" forms of the verb sh-l-ch, indicating that the latter means to send out permanently.

Unfortunately, however, this explanation does not stand up to a careful examination of the text. The distinction between the "kal" and "pi'el" forms of this verb has nothing to do with whether the sending is done with the intention of return or if it refers to complete and permanent freedom. The distinction between them lies in the strength of the action of the one who is sent: in the "pi'el" form it refers to a strong movement of sending (either as a result of banishing him or as a result of removing a barrier which had previously prevented him from breaking loose). Following such a "freeing," nothing prevents the one who was freed from returning to the one who freed him. (See, for example, [Bereishit 28:6](#), [Shemot 22:4](#), Shemuel I 2:20.) In fact, the opposite is true: a person can "send" in the "kal" form without the one who is sent returning to him (e.g. [Bereishit 45:5](#), [Shemot 9:14](#)).

Source 10: Ketav V'Hakabala

ההבדל בין "שלח" בקל, ל"שלח" בלשון כבוד (כג) **שֶׁלַח אֶת בְּנֵי וַיַּעֲבֹדְנִי**. מלת "שלח" הוא מן הכבד, כי השי"ן פתוחה והלמ"ד דגושה. וההבדל בין הכבד והקל הוא, שליחות בקל יורה על שליחות בלתי-מוחלטת כי אם לחזרה, כמו "שלח נא ביד תשלח" (פסוק יג), "שלח העז את מקנך" (להלן ט, יט), "וישלח יעקב מלאכים" (בראשית לב, ד), "אשלחך אל פרעה" (לעיל ג, י), וכל אלה שליחות לחזרת המשולח. אבל שליחות בכבד שליחות-לחלוטין ולצמיתות, כמו "וַיִּשְׁלַח אֶת הַיּוֹנָה מֵאֲתוֹ" (בראשית ח, ח), "לֹא אֶשְׁלַחְךָ כִּי אִם בְּרַכְתִּנִּי" (שם לב, כז), "שֶׁלַח תִּשְׁלַח אֶת הָאִם" (דברים כב, ז). וכן כאן שהוא בכבד על כן המכוון בו שליחות-לחלוטין, ותרגומו (ענט-לאססען).

וכן לשון "וַיַּעֲבֹדְנִי" יבואר על דרך התואר (אין מיינעם דינסטע טרעטען [הוא עבד שלי], לא על דרך הפועל (מיר דיענען [הוא עובד בשבילי]), רוצה לומר שאין המכוון במלת "וַיַּעֲבֹדְנִי" לעשות לי עבודה-מה ואח"כ ישובו אליו, אבל טעמו "להיות עבדים לי", להשאר לעולם עבדי ולא ישובו אליך, כענין "זרע יעבדנו יִסְפָּר לה' לדור" (תהלים כב, לא). וכן "כי בהר קדשי וכו' יעבדוני כל בית ישראל" (יחזקאל כ, מ), שהמכוון באלה על דרך התאר "יהיו עבדים". וכמו שהודיע הוא ית' למשה "בהוציאך את העם ממצרים תעבדון את האלהים על ההר הזה" (לעיל ג, יב). הנה בלשון "שלח" "וַיַּעֲבֹדְנִי" שאמר לו כמה פעמים הזהירו לשלחם חפשי לחלוטין ולצמיתות-עלמין, אחרי סירובו מלמלאות הבקשה הקטנה ללכת ג' ימים במדבר.

Rav Samet:

The above explanations demonstrate the danger of getting carried away with apologetics. The story is presented to us over a course of four parshiot (Shemot – Beshalach), and nowhere throughout this narrative do we read even once of any request for "outright freedom." From Moshe's first appearance before Pharaoh (chapter 5) until after the slaying of the firstborn (chapter 12), the request under discussion remains only a journey to the desert to serve God, and thereafter a return.

Source 11: Shemot Ch. 8

8:21 Pharaoh summoned Moses and Aaron. 'Go!' he said. '[You have permission to] sacrifice to your God here in [our] land.

8:22 'That would hardly be suitable,' replied Moses. 'What we will sacrifice to God our Lord is sacred to the Egyptians. Could we sacrifice the sacred animal of the Egyptians before their very eyes and not have them stone us?

8:23 What we must do is make a three day journey into

כֹּה וַיִּקְרָא פַרְעֹה אֶל־מֹשֶׁה וְלֹא־הָרָן וַיֹּאמֶר לָכֵן זָבַחוּ לֵאלֹהֵיכֶם בְּאֶרֶץ: כֹּה וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה לֹא נִכּוֹן לַעֲשׂוֹת כֵּן כִּי תוֹעֵבֶת מִצְרַיִם נִזְבַּח לִיהוָה אֱלֹהֵינוּ הֵן נִזְבַּח אֶת־תּוֹעֵבֶת מִצְרַיִם לַעֲיִנֵיהֶם וְלֹא יִסְקֻלֵנוּ: כִּי דָרֶךְ שְׁלֹשֶׁת יָמִים גֵּלָךְ בְּמִדְבָּר וְזָבַחְנוּ לִיהוָה אֱלֹהֵינוּ בְּאֶשֶׁר יֹאמֶר אֱלֵינוּ: כֹּה וַיֹּאמֶר

the desert. There we will be able to sacrifice to God our Lord, just as He told us.'

8:24 'I will let you leave,' said Pharaoh, 'as long as you do not go too far away. You can sacrifice to God your Lord in the desert. But pray for me!'

8:25 Moses answered, 'When I leave your presence, I will pray to God. Tomorrow, the creatures will go away from Pharaoh, his servants, and his people. But let Pharaoh never again deceive us, refusing to let the people sacrifice to God.'

8:26 Moses left Pharaoh's presence and prayed to God.

פָּרַעַה אָנֹכִי אֲשַׁלַּח אֶתְכֶם וְיִזְבַּחְתֶּם
לַיהוָה אֱלֹהֵיכֶם בְּמִדְבָּר בְּרֹק הַרְחֵק לֹא־
תִרְחִיקוּ לָלֶכֶת הֶעֱתִירוּ
בְּעַדִּי: כֹּה וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה הִנֵּה אָנֹכִי יוֹצֵא
מִמֶּעַמְךָ וְהֶעֱתַרְתִּי אֶל־יְהוָה וְסָר הָעָרֹב
מִפְּרַעַה מִמֶּעַבְדֶּיךָ וּמִמֶּעַמְךָ מִחֵר רֶק אֶל־
יִסֹּף פְּרַעַה הָתַל לְבַלְתִּי שַׁלַּח אֶת־הָעָם
לְזַבַּח לַיהוָה: כִּי וַיֵּצֵא מֹשֶׁה מִעַם פְּרַעַה
וַיַּעֲתֶר אֶל־יְהוָה:

Source 12: Sefer Shemot Ch. 14

ה וַיִּגַּד לְמֶלֶךְ מִצְרַיִם, כִּי
בָרַח הָעָם; וַיִּהְיֶה לִּבָּב
פְּרַעַה וַעֲבָדָיו, אֶל־הָעָם,
וַיֹּאמְרוּ מַה־זֹּאת עָשִׂינוּ, כִּי־
שַׁלַּחְנוּ אֶת־יִשְׂרָאֵל מִעַבְדֵּינוּ.

5 And it was told the king of Egypt that the people were fled; and the heart of Pharaoh and of his servants was turned towards the people, and they said: 'What is this we have done, that we have let Israel go from serving us?

Source 13: R. Avraham Ibn Ezra 11:4

Know that this was a great thing, and Bnei Yisrael were completely righteous in that they did not reveal the secret (that they would not return). Pharaoh believed Moshe's words, "a journey of three days," to mean that they would go and then return to Egypt. Heaven forbid that [we say that] the prophet spoke a lie, for he never explicitly said, "We shall return." God's wisdom is beyond our understanding. It would appear to me, though, that this [deception] was performed for two reasons: firstly, in order that they would give them vessels of gold and silver - for had they known that they would not return, they would not have given them. And secondly, in order that Pharaoh and his army would drown. For had they

(ד) ויאמר משה כה אמר ה' - זאת הפרשה דבקה עם לא אוסיף עוד ראות פניך (שמות י, כט). ונכנסו בנייהם הפסוקים שכבר הודיע ה' את משה כי נגע אחד נשאר, וכבר הודיעו בתחלה הנה אנכי הורג את בנך בכורך (שמות ד, כג). גם אמר השם, כאשר אעשה הנפלאות במצרים, ובהיות ישראל קרובים לצאת, ושאלה (שמות ג, כב). ולולי שנתן השם להם החרן לא היו נותנים להם כלום. ודע כי דבר גדול היה. וצדיקים גמורים היו ישראל, שלא גלו הסוד, והוא שפרעה חשב על דברי משה דרך שלשת ימים שילכו וישובו אל מצרים. וחלילה שהנביא דבר כזב, כי לא אמר לעולם נשוב. וחכמת השם נשגבה מדעתנו. ואשר נראה לי שהיה זה הדבר בעבור שני דברים: **האחד**: שיתנו להם כלי כסף וזהב. ואלו ידעו

left with his permission, and had he not believed that they would return, he would not have pursued after them. And the proof [of this explanation] is (14:5), "And it was told to the king of Egypt that the nation had escaped."

שלא ישובו, לא היו נותנים. והדבר השני: שיטבע פרעה וחילו. כי אלו היו הולכים ברשותו, ואין בלבו שישובו, לא רדף אחריהם. והעד: ויגד למלך מצרים כי ברח העם (שמות יד, ה):

Source 14: Drashot HaRan – Rabbeinu Nissim

The way God acts is to bring "counsel from afar" to make His enemies fall into our hands and to avenge Himself of them ... He wished to punish all the Egyptians by the means they had used to commit evil against Israel (i.e. since they drowned the Israelite boys in the water, they too were drowned in the water) ... and He wished to bring about a situation where they themselves, OF THEIR OWN CHOICE, would enter the water and die there. Had Moshe informed Pharaoh from the beginning that their time had come to be redeemed, he would certainly have agreed [to their demand] because of the plagues, and would not have pursued them thereafter, for why would he pursue them after having willingly let them go when they were still under his rule? Therefore God did not want Moshe to tell Pharaoh exactly what was happening, but rather to say that they were going to offer sacrifices on a three-day journey, such that when they

וצוה למשה שיאמר אל זקני ישראל כמו שאמר לך ואספת את זקני ישראל ואמרת אליהם פקוד פקדתי אתכם וגו' ואומר אעלה אתכם מעני מצרים אל ארץ זבת חלב ודבש וגו', מאי טעמא לגנוב דעתו של פרעה כלל שיאמרו לו אלהי עברים נקרא עלינו נלכה נא דרך שלשת ימים. והנה זה דרך העבדים שאין ידם תקיפה שרוצים לברוח ומתנכלים על אדוניהם לברוח, ולמה משה ואהרן שהיו שלוחי ה' לא יאמרו אל פרעה ביד רמה שהגיע קצם של ישראל ליגאל ושלא ישתעבד בהם עוד, היד ה' תקצר מהכניע לבו של פרעה להודות הדבר גם כי יאמרו אליו בפירוש, הלא אם לא יספיקו בזה עשר מכות יוסיף עוד עליהם כהנה. וזה באמת ענין שראוי שיספקו ממנו ישראל בשליחותו של משה, אע"פ שהאמינו בו במשה בתחלה על פי האותות כמו שאמר ויאמן העם, שהיה להם לספק אם הוא שליח ה' יתב' כמו שאמרנו למה ירא מהגיד לפרעה הדבר כמו שהוא. וזה באמת ענין סתום צריך להתבאר, ואפילו אם נדחוק בזה ונאמר שעשה כן כדי להראות קושי ערפו של פרעה שגם דבר הקל ימאן לשמוע בדבר הש"י, עדין נשאר לנו מקום ספק גדול באמרו דבר נא באזני עם וישאלו. וזה באמת יראה ענין זר או תימה מאד, שאע"פ שאנשי מצרים היו חייבים להם שכר שנשתעבדו בהם כמ"ש בסנהדרין (דף צא) לא היו ראויים לבא עליהם בעקבה ובדרכים של אנשי רמיה, שאפילו לא היתה ידם תקיפה עליהם לא היה ראוי לעשות כן. וכ"ש אחר שיד ה' יתברך תקיפה וחזקה עליהם, למה הוצרכו לעשות כן, כי אם לומר תנו לנו שכרנו שנשתעבדתם בנו כך וכך ממון, והרי אמרו חכמינו ז"ל אל תכנס לחצר חברך ליטול את שלך שלא ברשות שלא תראה עליו כגנב אלא שבור את שניו ואמור לו שלי אני נוטל. וכל אלו הדברים מתמיהין בעצמם וראוי שיפול ספק מצדן לישראל בנבואתו של משה:

אבל היתר אלו הקשרים הוא דבר אחד, שמדרכי ה' ית' הוא להביא עצוי מרחוק להפיל שונאתו בדינו ולקחת נקמתו מהם, כמו שאמר הנביא (ישעיה כה) ה' אלהי אתה ארוממך אודה שמך כי עשית פלא עצות מרחוק אמונה אומן כי שמת מעיר לכל וגו'. וה' יתברך כוון ורצה לדון כל המצריים בדבר אשר זדו על ישראל כמאמר יתרו עתה ידעתי כי גדול ה' וגו', ורצה להביאם בענין שהם בבחירתם יכנסו במים וימותו שמה, ואלו הודיע משה לפרעה הענין בתחלה שהגיע קצם להגאל אין ספק שהיה מסכים בכך מתוקף המצוה ואל היה רודף אחריהם עוד, כי למה ירדפם אחרי שבעודם ברושתו פטרם ושלחם מאלו, לא רצה הש"י שיאמר משה לפרעה הענין כאשר הוא, אבל שיאמר שהם הולכים דרך

would tell Pharaoh thereafter "that the nation had escaped," he would think ... that everything Moshe had done had not come from God but rather had been done deceitfully and fraudulently. For had it not been thus, why would Moshe have fooled him by saying that they were going only to offer sacrifices? For this very reason He commanded, "Let each man ask his neighbor [for vessels of silver and gold];" even though the money rightfully belonged to the Jews and they could have taken it openly, God nevertheless told them to dissemble ... so that when it was told to the king of Egypt and his nation that Bnei Yisrael were escaping, there is no doubt that they regarded them as bandits and swindlers... and this, without doubt, brought them to pursue them... The intention behind all of this was hidden from Israel, and perhaps even from Moshe(!).

שלוש ימים לזבח שכאשר יגידו לו אחר כך כי ברח העם יחשוב פרעה מה שחשב, וכן היה ראוי אליו לחשוב שכל מה שעשה משה רבינו עליו השלום לא בא מאת הש"י אבל נעשה בחכמה וברמיה. כי לולא כן למה יגנוב לבבו לאמר שאינם הולכים רק לזבח, ולזאת הסבה עצמה צוה וישאלו איש מאת רעהו. שעם היות שממונם היה מותר להם ויכולין לקחתו, צוה שיבאו בעקבה, שאע"פ שיהיה זה לישראל דבר זר, ולזה אמרו דבר נא באזני העם ואין נא אלא לשון בקשה, והוא כאמרו ידעתי שהם אנשי חיל שלא יחפצו במרמות ותוך, עם כל זה תחלה פניהם בשמי שיעשו ככה ולא ישאלו למה, וכאשר הוגד למלך מצרים ולעמו שישראל בורחים אין ספק שחשדום באנשי דמים ומרמה. שאל"כ למה יתנכלו אליהם בדברים האלה, וכל זה הגיעם בלי ספק לרדפם. שאלו אמר משה תחלה שישלחם ולא ירדפם עוד ושיתנו להם שכרם ג"כ, אין ספק שאחרי היות כן לא היו זזים ממקומם. וכונת כל אלו הדברים היתה נעלמת מישראל ואולי גם ממשה, **ולסבת כל זה היה ראוי שישפכו ישראל בשליחותו של משה אע"פ שהאמינו בו בתחלה. והוא שרמז ואמר וירא ישראל את היד הגדולה וגו'. כלו' אז הכירו שכל מה שהיו מופלאים ממנו תחלה ומסתפקים בו לא היה רק לסבב שמצריים עצמם יכנסו בים**, ולזאת הסבה בעצמה הוא שכתוב בקריעת ים סוף ויולך ה' את הים ברוח קדים עזה כל הלילה וגו', ואין ספק כי הרוח הזה לא היה מספיק לקרוע את הים. **אבל רצה הש"י להטעות פרעה שיחשוב שהפעל ההוא היה טבעי לא נס, שאלולי היה חושב כן לא היה רודף אחריהם, ואין להפליא איך היה מדרכי ה' ית' להטעותו בזה**, שהוא הטעהו ביותר מזה כשצוה שיחנו ישראל לפני פי החירות כדי שיאמרו יראתם תבעה עלבונם כמו שאמרו רז"ל. והנה הותרו בזה ספקות רבות שראוי לכל משכיל שיספקו:

והעולה מכל מה שכתבנו הוא שמתחלה האמינו ישראל במשה על פי האותות. ואם כן כבר ידענו הדרך אשר ראוי שיאמן בו הנביא. ולזה הספיק אליו באמרו נביא מקרבך מאחיד כמוני כלו' שנתאמת נבואתו כאשר נתאמתה נבואתי. ושמה שכתב בקריעת ים סוף ויאמינו בה' ובמשה עבדו הוא מה שהותרו מהם הספקות ונבררו להם המבוכות שנפלו באמצע, כי דרכי ה' נשגבים מאד אשר אם יאמר החכם לדעת לא יוכל למצוא. והנה אנו רואים בגאולה זו של מצרים שבאותה עת בעצמו שהיתה הגאולה ובה היו רואים עצמם נגאלים, עם כל זה היו רואים פעלים ומעשים שהם סבת גאולתם ואעפ"כ היו נלאים לעמוד על סבתם עד שגלה ה' יתב' ענינם, כ"ש אנחנו שראוי שנהיה סכלים יותר בגאולה העתידה. מפני זה כתב הרמב"ם ז"ל שלא ידעו הדברים ההם איך יהיו עד שיהיו:

Source 15: Chumash Rav Peninim

"And now let us go on a journey of three days..." Abarbanel found a difficulty... and the author of D.R. (?) wrote that he read in a certain book that this presents no difficulty at all: for IN A WAR IT IS PERMISSIBLE TO ENGAGE IN EVERY TYPE OF DECEIT AND WILINESS AGAINST THE ENEMY, even to lie to him explicitly with words. We found this in the case of Yehoshua in his war against Ai, where God commanded him (*Yehoshua 8:3*), "Make you an ambush for the city behind it" – in order to mislead the enemy. There is not the slightest prohibition involved, for this falls under the category of "If someone comes to kill you, get up and kill him first." Anything is justified in order to kill him. Here, likewise, there was great benefit to be gained from misleading Pharaoh such that he would believe that they only wanted to go on a journey of three days, in order that consequently he would pursue them to the sea and be drowned in it, just as they drowned Bnei Yisrael in the water. Therefore it was completely permissible to deceive him... This also answers the question of what He said at the burning bush, "Each woman will ask of her neighbor [vessels of silver and gold]" – why is this written here, for this happened at the end of the plagues? The purpose was to explain to Israel that for this reason they should speak falsely, that they should ask only to go for three days, for thereby they would be able to ask the Egyptians for vessels of silver and gold, because they told them that they were going only for three days. The lending of the vessels was also the cause of their drowning in the sea, for they desired the silver and gold that Israel had taken from them, and therefore they pursued them into the sea and drowned. ALL OF THIS WAS PERMISSIBLE FOR ISRAEL TO DO TO THESE WICKED PEOPLE WHO HAD EMBITTERED THEIR LIVES WITH FORCED HARD LABOR FOR NO REASON, AND HAD DROWNED THEIR CHILDREN IN THE RIVER.

והדבר לא קשה כלל: כי במלחמה מותר לעשות כל הערמות ותחבולות נגד האויב, אף לרמותו בדברים כוזבים, כמו שמצינו ביהושע בהילחמו עם העי, ציווהו הקב"ה (יהושע ח', ג) "שים לך ארב לעיר מאחריה" – להטעות האויב ואני לא יגלה לו כלום, כי זה חלק מהמלחמה של עם של מדינה. תחשבו עם. תחשבו בגדול. תחשבו בני חורין. וכל זה כדי להפוך לנו את הנפש מאנשים עם נפש שפלה לאנשים עם נפש של לוחמים חופשיים. ואין בזה שום נדנוד איסור כלל, כי זה בכלל "כל הבא להרגך השכם להרגו". ומותר לעשות כל הצטדקות להרגו כי זה מדינה! מדינה צריכה להיות חזקה עשירה ורק בדרך כזאת אם היא תהיה מוסרית ובעלת מידות היא תשפיע על העולם כולו. שאלנו בהתחלה מדוע הקב"ה ביקש מהם והתחנן "דבר נא"? כל המצוות כול זה אידיאלים מוסריים, אומר הרב אם הקב"ה היה מצווה אותם לקחת כלי כסף וכלי זהב, הם היו חושבים שלהיות עשיר זה אידיאל, ה' ציווה, אומר להם ה' 'דבר נא', כי זה ישמש אותנו לאידיאל, אבל זה רק אמצעי, כסף זה אמצעי, אמצעי למטרה להיות עבד ה' ששייך לאומה גדולה. ..וכן היה כאן תועלת גדול להטעות את פרעה, שיסבור שרוצים ללכת רק שלושת ימים, כדי שעל ידי כך ירדוף אחר כך אחריהם על הים ויטבעו בים, כאשר טיבעו את בני ישראל בים. ולכן היה היתר גמור להטעותו... ובזה מיושב גם כן מה שאמר כאן [- במעמד הסנה] "ושאלה אשה משכנתה..." למה נכתב זה כאן, שזה היה סוף המכות? והכוונה בזה להסביר את ישראל שלכן ידברו כזב, שלא יבקשו רק לילך שלושה ימים, מפני שעל ידי כך יוכלו לשאול מהם כלי כסף וכלי זהב, מחמת שיאמרו שאינם רוצים לילך רק דרך שלושה ימים. והשאלה הייתה גם כן הצורך והתועלת לטביעתם בים, מחמת שיחוסו על הכסף והזהב שלקחו מהם ישראל, על כן ירדפו אחריהם עד תוך הים ויטבעו. וכל זה היה מותר לישראל לעשות לאלה הרשעים אשר מיררו את חייהם בעבודה קשה על חנם, והטביעו את בניהם ביאור.